

PM 2011: RIV (Dnr 001-343/2011)

Riktiga betyg är bättre än höga betyg – förslag till omprövning av betyg (SOU 2010:96)

Remiss från Utbildningsdepartementet

Remisstid 9 maj 2011

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Som svar på remissen ”Riktiga betyg är bättre än höga betyg – förslag till omprövning av betyg” (SOU 2010:96) hänvisas till denna promemoria.

Föredragande borgarrådet Lotta Edholm anför följande.

Ärendet

I den nya skollagen (2010:800) infördes regler om skyldighet för läraren att ändra ett betyg om det är uppenbart oriktigt och om det kan ske snabbt och enkelt. För att ytterligare stärka elevens rättssäkerhet föreslår utredningen att en elev som inte får sitt betyg ändrat av läraren ska kunna få betyget omprövat av rektorn. Finner rektorn att betyget är oriktigt ska ett nytt betyg sättas av denne, i annat fall kvarstår lärarens betyg.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och utbildningsnämnden.

Stadsledningskontoret anser liksom utredaren att det är varje elevs självklara rätt att bli rättvist och riktigt betygssatt och att detta inte alltid sker. Vidare anser stadsledningskontoret att den modell för omprövning som föreslås är mycket kostsam, tidskrävande och kan leda till att undervisningen kommer att fokusera på mätbara kunskaper, som enkelt kan dokumenteras.

Utbildningsnämnden konstaterar att det finns flera sakskalet att anföra såväl för som emot införande av en omprövning. Innan ett eventuellt genomförande är det angeläget att ytterligare beakta de konsekvenser det skulle få.

Mina synpunkter

Rättssäkerheten och varje elevs rätt till en korrekt betygssättning måste alltid vara utgångspunkten för diskussionen om möjligheten att överpröva betyg. Varje elev har självklart rätt att få det betyg som motsvarar hans eller hennes kunskaper i ämnet. Redan i dag finns möjligheter för elever i såväl grundskolan som gymnasieskolan att genom så kallad särskild prövning höja sina betyg.

Den fråga som utredningen behandlar är av något annorlunda karaktär såtillvida att den berör rätten för en elev att få ett betyg omprövat, utan att eleven genomgår särskild prövning. Grunden för detta resonemang är en misstanke om att vissa elever betygssätts felaktigt, till elevens nackdel utifrån hans eller hennes kunskaper.

De sista åren har diskussionen om för höga betyg i förhållande till kunskaperna blivit allt intensivare. En rad reformer och förändrade uppföljningsinstrument, såväl från regeringen som på lokal nivå i Stockholm, har tillkommit i syfte att minska betygsinflationen och säkerställa att eleverna i så hög grad som möjligt får betyg som motsvarar deras kunskaper. En ny betygsskala och fler nationella prov är välkomna nationella reformer.

I Stockholm har vi de senaste åren skärpt kraven på grundskolornas deltagande i nationella prov och ett särskilt Stockholmsprov i matematik ska införas. Utbildningsförvaltningen gör årligen en betygsjämförelse mellan grundskolebetyg, gymnasiebetyg samt nationella prov. Analysen ger en långsiktig och relativt tydlig bild av vilka skolor som konsekvent sätter alltför höga eller alltför låga betyg i förhållande till elevernas kunskaper. Jag är övertygad om att dessa initiativ kommer att leda till en mer korrekt betygssättning. Samtidigt finns alltid risken att enskilda individer får betyg som inte svarar mot deras kunskaper.

Ett införande av rätt till omprövning av betyg innebär krav på kontinuerlig information om vilka mål som ska uppnås, hur och när dessa ska mätas, systematisk dokumentation av elevens kunskapsutveckling samt ständiga samtal om hur eleven kan nå högre. Lärare och rektorer får utökade arbetsuppgifter, vilka kommer att förläggas till den första tiden på sommarlovet. Det är angeläget att belysa hur de negativa konsekvenserna för skolhuvudmannen, såväl ur ett ekonomiskt som organisatoriskt perspektiv, kan begränsas genom att t.ex. använda tiden effektivt mellan det att eleven får ta del av sitt betyg till terminsavslutningen.

Innan ett eventuellt genomförande av reformen är det angeläget att ytterligare beakta de konsekvenser den skulle få samt säkerställa enkelheten i systemet.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Som svar på remissen ”Riktiga betyg är bättre än höga betyg – förslag till omprövning av betyg” (SOU 2010:96) hänvisas till denna promemoria.

Stockholm den 6 april 2011

LOTTA EDHOLM

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. ”Riktiga betyg är bättre än höga betyg – förslag till omprövning av betyg” (SOU 2010:96), sammanfattning

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden *Roger Mogert* och *Tomas Rudin* (båda S) enligt följande.

Den diskussion som finns kring betygen idag handlar främst om att lärare sätter för höga betyg. Det finns mycket som tyder på detta i och med att höga betyg är en konkurrensfördel för skolor på den skolmarknad som skapats. Om detta stämmer är det ett allvarligt problem eftersom betygssättning är myndighetsutövning som kan få stora effekter för unga människors möjlighet att göra olika livsval. Det är därför viktigt att göra en ordentlig utvärdering i frågan om betygsinflation och i förekommande fall sätta in kraftiga åtgärder för att korrigera detta. Det är dock ett problem som inte står i motsättning till att det förekommer att elever på godtyckliga grunder får för *låga* betyg i ett eller flera ämnen.

Ibland blir människor orättvist bedömda, ibland fattas beslut på osakliga grunder. Det händer när kommuner fattar beslut, det händer inom arbetslivet, och det händer inom skolan. Betygen är det som avgör vilket gymnasieprogram elever kommer in på och är det vanligaste sättet att avgöra vem som ska komma in på en högskoleutbildning. Då är det självklart att man inte ska vara utelämnad och i praktiken rättslös om man har blivit bedömd på ett osakligt sätt. I de allra flesta fall sätts rättvisa betyg, men det finns undantag när betyg sätts på osakliga grunder. I de fallen ska man kunna få sitt betyg omprövat.

Betygen har blivit viktigare i och med att det krävs godkänt i fler betyg för att bli behörig till gymnasiet samt att regeringen tagit bort möjligheten att läsa upp betyg på komvux. Därför har det nu blivit än viktigare att betygen är så korrekta som möjligt från början. För att säkerställa att ingen elev får sina framtidsplaner raserade på grund av godtyckliga betyg är det viktigt att det finns möjligheter för elever att få sina betyg omprövade.

Betygssättning är myndighetsutövning och i flera år framöver kommer vi fortsatta att ha obehöriga lärare som sätter betyg, vilket än mer styrker nödvändigheten av att elever måste kunna få ett felaktigt betyg omprövat.

Detta måste självklart ske på ett klokt sätt. Regeringen bör gå vidare med att ta fram ett förslag som inte skapar en orimlig arbetsituation för skolorna, t.ex. måste tidsfristen för omprövningen anpassas i enlighet med lärarnas arbetstidsavtal som anger att de ej har arbetstid under sommaren. På samma sätt bör en behörig lärares bedömning väga tungt vid omprövningen.

Utbildningsförvaltningen anser det som troligt att ett stort antal elever kommer att begära omprövning av sina betyg. Vi ser dock inte detta som ett argument emot en rätt till omprövning, tvärt om. Ifall många elever upplever att betygen sätts godtyckligt är det mycket viktigt att få rutiner för hur lärare motiverar satta betyg för eleverna. Det kommer förmodligen innebära en kostnadsökning när lärarna måste upprätthålla en mer omfattande dokumentation, men vi tror att det också är något som gagnar elevernas utveckling och kunskaper. Även i de fall elever inte skulle ha rätt att ompröva sina betyg bör rimligtvis den som sätter betygen ha tydliga underlag för betygssättningen. Rättssäkerheten motiverar vissa ökade kostnader i detta system. Man bör också lyssna till lärarfacken och skolledare för att ta till sig de idéer som finns kring hur man kan utforma omprövningen för att den ska bli så smidig och effektiv som möjligt.

Det antecknades till förteckningen att Miljöpartiet lämnar ärendet utan eget ställningstagande.

ÄRENDET

I den nya skollagen (2010:800) infördes regler om skyldighet för läraren att ändra ett betyg om det är uppenbart oriktigt och om det kan ske snabbt och enkelt. För att ytterligare stärka elevens rättssäkerhet föreslår utredningen att en elev som inte får sitt betyg ändrat av läraren ska kunna få betyget omprövat av rektorn. Finner rektorn att betyget är oriktigt ska ett nytt betyg sättas av denne, i annat fall kvarstår lärarens betyg.

BEREDNING

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret och utbildningsnämnden.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 19 mars 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret anser liksom utredaren att det är varje elevs självklara rätt att bli rättvist och riktigt betygssatt och att detta inte alltid sker. Utredaren anser dock att vägen till en ökad rättssäkerhet är att betygen skall kunna omprövas av läraren och av rektor. Kontoret är tveksamt till hur förslaget har utformats.

Betygssättning är en myndighetsutövning där läraren ska sätta betyg på elevens kunskaper i förhållande till kurs- och ämnesplanernas kunskapskrav. Betygen är viktiga för elevens vidare studier och måste därför vara så rättvisa och likvärdiga som möjligt. Kontoret anser att de reformer som regeringen genomför genom införandet av den nya skollagen, lärarlegitimation och nya kurs- och ämnesplaner med tydliga krav på vad som krävs för att nå ett betyg, stärker lärares möjlighet att sätta rätt betyg redan från början. Detta i sig innebär att rättsäkerheten vid betygssättning stärks.

Vidare anser stadsledningskontoret att den modell för omprövning som föreslås är mycket kostsam, tidskrävande och kan leda till att undervisningen kommer att fokusera på mätbara kunskaper, som enkelt kan dokumenteras. Modellen är vidare svår att organisera för skolan. Elever i grundskolan och grundsärskolan får sina slutbetyg vid skolavslutningen i juni. De har sedan tre veckor på sig att begära omprövning. Detta innebär att skolorna och rektor måste ha beredskap att ha tillgång till ämneskunniga lärare under lärares ferietid. Stadsledningskontoret anser därför att det bör övervägas om ett nytt förslag ska arbetas fram som innebär en förenklad handläggning.

Slutligen anser stadsledningskontoret att utredarens antagande om hur många av eleverna som kommer att begära omprövning av sina betyg, en till sex procent, är ett allt för lågt antagande. Enligt Skolverkets undersökning 2009 tyckte åtta av tio elever att alla eller de flesta lärare satte rättvisa betyg. Detta innebär att så många som tjugo procent anser att de fått ett orättvist betyg. Skulle alla dessa elever begära omprövning av något av sina betyg skulle det innebära en avsevärd högre kostnad för samhället än de antagande på 40 – 110 miljoner kronor för själva omprövningen som utredaren gör. Stadsledningskontoret förutsätter att de ekonomiska konsekvenserna för huvudmännen utreds vidare vid ett eventuellt införande av förslagen.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 17 mars 2011

1. att delvis bifalla förvaltningens förslag
2. att därutöver anföra

Rättssäkerheten och varje elevs rätt till en korrekt betygssättning måste alltid vara utgångspunkten för diskussionen om möjligheten att överpröva betyg. Redan i dag finns möjligheter för elever i såväl grundskolan som gymnasieskolan att genom så kallad särskild prövning höja sina betyg.

Den fråga som utredningen behandlar är av något annorlunda karaktär såtillvida att den berör rätten för en elev att få ett betyg omprövat, utan att eleven genomgår särskild prövning. Grunden för detta resonemang är en misstanke om att vissa elever betygssätts felkatigt, till elevens nackdel utifrån hans eller hennes kunskaper.

De sista åren har diskussionen om betygsinflation blivit allt intensivare. En rad reformer och förändrade uppföljningsinstrument, såväl från regeringen som på lokal nivå i Stockholm, har tillkommit i syfte att minska betygsinflationen och säkerställa att eleverna i så hög grad som möjligt få betyg som motsvarar deras kunskaper. En ny betygsskala och fler nationella prov är välkomna nationella reformer.

I Stockholm har vi de senaste åren skärpt kraven på grundskolornas deltagande i nationella prov och ett särskilt Stockholmsprov i matematik ska införas. Utbildningsförvaltningen gör årligen en betygsjämförelse mellan grundskolebetyg, gymnasiebetyg samt nationella prov. Analysen ger en långsiktig och relativt tydlig bild av vilka skolor som konsekvent sätter alltför höga eller alltför låga betyg i förhållande till elevernas kunskaper.

Vi är övertygade om att dessa initiativ kommer att leda till en mer korrekt betygssättning. Samtidigt finns alltid risken att enskilda individer får betyg som inte svarar mot deras kunskaper. Ur detta perspektiv kan det vara angeläget att öppna för möjligheter till att få ett betyg omprövat av någon annan än den betygssättande läraren.

Ett införande av rätt till omprövning av betyg innebär krav på kontinuerlig information om vilka mål som ska uppnås, hur och när dessa ska mätas, systematisk dokumentation av elevens kunskapsutveckling, samt ständiga samtal om hur eleven kan nå högre. Lärare och rektorer får utökade arbetsuppgifter, vilka kommer att förläggas till den första tiden på sommarlovet. Vi menar att det är angeläget att belysa hur de negativa konsekvenserna för skolhuvudmannen, såväl ur ett ekonomiskt som organisatoriskt perspektiv, kan begränsas genom att t ex använda tiden mellan det att eleven får ta del av sitt betyg till terminsavslutningen effektivt.

Sammanfattningsvis konstaterar vi att det finns flera sakskaal att anföra såväl för som emot införande av en omprövning, t ex huruvida läraryrkets status skulle höjas eller ej av en sådan reform. Innan ett eventuellt genomförande av en sådan reform är det angeläget att ytterligare beakta de konsekvenser de skulle få.

Reservation anfördes av Jan Valeskog m fl (S), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Per Olsson m fl (MP), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Måns Almqvist (V), *bilaga 1*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 24 februari 2011 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att de förändringar som skolan får genom den nya skollagen, kommer att stärka förutsättningarna för lärare att sätta riktiga betyg redan från början. Skolan får nya kursplaner och ämnesplaner med tydliga krav på vad som krävs för att nå ett betyg. Eleverna ska av sina lärare få kännedom om vad som krävs av dem för att uppnå visst betyg och genom utvecklingssamtal vara informerade om hur deras kunskaper utvecklas i förhållande till målen. Detta bör sammantaget bidra till att elev och lärare kan vara överens om elevens kunskapsnivå så att betygen sätts riktigt från början. Det kommande kravet på lärarlegitimation för att få sätta betyg innebär också att rättssäkerheten vid betygssättning ökas.

Förvaltningen ser en risk med att lärarnas arbete med eleverna kommer att fokuseras på mätbara, lätt bedömbara faktakunskaper som går att dokumentera på ett enkelt sätt. Den diskussion om betygssättning som finns i dag, handlar mera om att lärare sätter för höga betyg, än att de sätter för låga.

Förvaltningen anser det troligt att ett stort antal elever kommer att begära omprövning av sina betyg. För elevens del innebär det endast att eleven måste utforma en skrivelse och beskriva de skäl de önskar åberopa för omprövning. Omprövningen är helt riskfri för eleven, då betyg endast kan kvarstå eller höjas efter omprövning.

Den modell för omprövning som beskrivs är mycket kostsam och svår att organisera för skolan. Elever i grundskolan och grundsärskolan får sina slutbetyg vid skolavslutningen i juni. De har sedan tre veckor på sig att begära omprövning. Detta innebär att skolorna och rektor måste ha beredskap att ha tillgång till ämneskunniga lärare under lärares ferietid. Läraravtalet innebär att lärares arbetstid är förlagd till 194 arbetsdagar mellan augusti och juni. Under sommaren har lärare inte arbetstid, vilket innebär att skolan måste kalla in lärare under deras ferietid och betala övertidsersättning för deras arbete. Förvaltningen anser att lärarnas arbetstidsavtal begränsar möjligheterna för skolan att kunna göra omprövningar under sommaren på ett rättssäkert sätt. Den elev som efter omprövning inte fått sitt betyg höjt, har rätt att få detta omprövat av rektorn, som kan behöva få stöd i sin bedömning av ämnesbehöriga lärare.

Förvaltningen anser att den modell för särskild prövning som redan finns, tillsammans med de nya kurs- och ämnesplanerna gör att denna form av omprövning blir onödig.

RESERVATIONER M.M.

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av Jan Valeskog m fl (S) enligt följande.

Att som yttrande till kommunstyrelsen på remissen anföras följande

Den diskussion som finns kring betygen idag handlar främst om att lärare sätter för höga betyg. Det finns mycket som tyder på detta i och med att höga betyg är en konkurrensfördel för skolor på den skolmarknad som skapats. Om detta stämmer är det ett allvarligt problem eftersom betygssättning är myndighetsutövning som kan få stora effekter för unga människors möjlighet att göra olika livsval. Det är därför viktigt att göra en ordentlig utvärdering i frågan om betygsinflation och i förekommande fall sätta in kraftiga åtgärder för att korrigera detta. Det är dock ett problem som inte står i motsättning till att det förekommer att elever på godtyckliga grunder får för *låga* betyg i ett eller flera ämnen.

Ibland blir människor orättvist bedömda, ibland fattas beslut på osakliga grunder. Det händer när kommuner fattar beslut, det händer inom arbetslivet, och det händer inom skolan. Betygen är det som avgör vilket gymnasieprogram elever kommer in på och är det vanligaste sättet att avgöra vem som ska komma in på en högskoleutbildning. Då är det självklart att man inte ska vara utelämnad och i praktiken rättslös om man har blivit bedömd på ett osakligt sätt. I de allra flesta fall sätts rättvisa betyg, men det finns undantag när betyg sätts på osakliga grunder. I de fallen ska man kunna få sitt betyg omprövat. Betygen har blivit viktigare i och med att det krävs godkänt i fler betyg för att bli behörig till gymnasiet samt att regeringen tagit bort möjligheten att läsa upp betyg på komvux. Därför har det nu blivit än viktigare att betygen är så korrekta som möjligt från början. För att säkerställa att ingen elev får sina framtidsplaner raserade på grund av godtyckliga betyg är det viktigt att det finns möjligheter för elever att få sina betyg omprövade.

Betygssättning är myndighetsutövning och i flera år framöver kommer vi fortsätta att ha obehöriga lärare som sätter betyg, vilket än mer styrker nödvändigheten av att elever måste kunna få ett felaktigt betyg omprövat.

Detta måste självklart ske på ett klokt sätt. Regeringen bör gå vidare med att ta fram ett förslag som inte skapar en orimlig arbetssituation för skolorna, t.ex. måste tidsfristen för omprövningen anpassas i enlighet med lärarnas arbetstidsavtal som anger att de ej har arbetstid under sommaren. På samma sätt bör en behörig lärares bedömning väga tungt vid omprövningen.

Förvaltningen anser det som troligt att ett stort antal elever kommer att begära omprövning av sina betyg. Vi ser dock inte detta som ett argument emot en rätt till omprövning, tvärt om. Ifall många elever upplever att betygen sätts godtyckligt är det mycket viktigt att få rutiner för hur lärare motiverar satta betyg för eleverna. Det kommer förmodligen innebära en kostnadsökning när lärarna måste upprätthålla en mer omfattande dokumentation, men vi tror att det också är något som gagnar elevernas utveckling och kunskaper. Även i de fall elever inte skulle ha rätt att ompröva sina betyg bör rimligtvis den som sätter betygen ha tydliga underlag för betygssättningen. Rättssäkerheten motiverar vissa ökade kostnader i detta system. Man bör också lyssna till lärarfacken och skolledare för att ta till sig de idéer som finns kring hur man kan utforma omprövningen för att den ska bli så smidig och effektiv som möjligt.

Reservation anfördes av Per Olsson m fl (MP) enligt följande.

1. att delvis besluta enligt förvaltningens förslag, samt

2. att därutöver anföra:

Rätten för elever att få sina betyg omprövade har flera aspekter. Framförallt är det en rättssäkerhetsfråga eftersom betygssättning är en myndighetsutövning, men ytterligare slutsatser kan dras av föreliggande utredning.

Den nya skollagen (2010:800) och rätten att ompröva betyg samspelar väl. I den nya lagen finns förändringar som syftar till att stärka rättvisan och likvärdigheten i betygssättningen i skolan som, precis som tjänsteutlåtandet betonar, stärker förutsättningarna för läraren att sätta rätt betyg från början.

Ikke desto mindre kvarstår behovet och rätten att kunna ompröva ett felaktigt beslut, men med den analysen finns anledning att tro att färre betyg kommer tas upp till omprövning och kostnaderna därmed bli lägre än uppskattat. De positiva konsekvenserna som uppstår till följd av möjligheten att ompröva betyg kommer i sig reducera antalet betyg som kan komma att bli omprövade. Det följer den enkla logiken att med fler korrekta betyg och en tydlig dialog innan sättningen, så kommer färre att ansöka om prövning.

Enligt skolans kurs- och ämnesplaner är det elevers ämneskunskaper som skall ligga till grund för betygssättning. Här konstaterar utredningen stora brister och genomförda rapporter tyder på att betygssättning även grundas i elevers personliga egenskaper. Att ställa ökade krav på dokumentation är i ljuset av detta positivt och det finns ”icke mätbara kunskaper” som de facto behöver arbetas bort i betygssystemet. Det skulle bidra till en mer korrekt betygssättning, oavsett om det handlar om för låga eller för höga betyg. Utredningen uppmärksammar dessutom att betygssättning som påverkas av diskriminerande faktorer lättare kan upptäckas och åtgärdas i och med att elever får rätt att ompröva betyg.

Det finns ingen anledning att tro att man endast kommer att dokumentera och fokusera på ”enkla mätbara faktakunskaper”, utan det bör gå utmärkt att även bedöma och beskriva muntliga presentationer, delaktighet på lektioner etcetera. En möjlighet att få sitt betyg omprövat och tidigare omnämnda konsekvenser bidrar till att betygssystemet vinner större legitimitet hos eleverna, vilket är ett område där rapporten visar på befintliga svagheter.

Som det ser ut idag är betyget för många elever deras framtid och elever är i stor mån utelämnade i händerna på lärarna. Fördelarna med att elever ska ha rätt att ompröva sina betyg är många men oavsett kostnader eller vinster så återkommer man ständigt till det grundläggande faktum att barn- och skolungdomar förtjänar samma fundamentala rättsäkerhet som alla andra i vårt samhälle. Därför välkomnar vi förslaget till omprövning av betyg.

Reservation anfördes av Måns Almqvist m fl (V) enligt följande.

1. att bifoga förvaltningens tjänsteutlåtande som ett underlag med exempel på några av de praktiska och ekonomiska svårigheter som behöver lösas innan reformen kan införas i svensk skola, samt

2. att vidare anföra följande

Rätten att kunna få sina betyg omprövade är ett principiellt viktigt förslag. Detta mot bakgrund av att betyg är myndighetsbeslut och något som starkt påverkar elevers framtida möjligheter till såväl fortsatta studier som yrkesval. Ett flertal granskningar har visat att det nuvarande betygssystemet inte är likvärdigt. Betygssättningen skiljer sig inom och mellan skolor och kommuner. Förslaget ligger därför i linje med en mer allmän skolpolitisk strävan att göra betygssättningen mer strukturerad, likvärdig, objektiv och transparent. Men man måste förstå att det inte går att bygga några perfekta system, oavsett antal reformer. Precis som övriga myndighetsbeslut uppstår ibland direkta fel. Så länge vi har det betygssystem vi har borde därför en möjlighet till överklagande vara en självklarhet.

Ett genomförande är dock ingen enkel sak och det förslag utredaren kommit fram till behöver utvecklas vidare på ett antal punkter. Detta är dock knappast någon omöjlighet vilket visas av fungerande modeller för prövning i andra länder, exempelvis Finland. Ett exempel på en rimlig invändning som LR tagit upp är att det måste finnas sakliga skäl i motiveringen av en överklagan för att den skall tas upp till behandling.

Det bör också konstateras att felaktigt låga betyg ingalunda är skolans huvudproblem idag. Mycket talar för att de som framförallt har en chans att få igenom yrkanden om omprovning är elever med stöd från föräldrar som är vana att hävda sig i tal och skrift på svenska. I den meningen skulle reformen bara följa ett välkänt mönster – att mer väletablerade medborgare är bäst på att ta vara på sina rättigheter. Möjligheten att överklaga betyg är med andra varken någon enkel väg till bättre resultat för elever från hem utan studietradition och inte heller något som minskar den sociala snedrekryteringen till högre utbildning. Detta gör dock inte reformen mindre principiellt viktig.

I debatten som följt på förslaget har bl.a. utbildningsministern rest fyra invändningar mot förslaget som det finns skäl att kommentera.

1. Förslaget riskerar att medföra en byråkratisering av läraryrket. Lärare ska fokusera på att undervisa, inte lägga ännu mer tid på dokumentation ("merarbete")

En intressant fråga är hur mycket av det ökade arbetet som i egentlig mening är "merarbete" och hur mycket som är av sådan karaktär att det redan idag borde utföras men av olika skäl inte blir gjort. Att lärarkåren reagerar med skepsis mot nya krav på dokumentation utan att mer arbetstid och ekonomiska resurser anslås är rimligt och högst förstäeligt. Samtidigt finns en mer grundläggande strävan mot mer enhetlig dokumentation och återkoppling till eleverna som är en pedagogisk vinst och en förändring av lärarrollen som är eftersträvansvärd.

Sedan introduktionen av "kvartssamtalet" har mycket hänt och en mängd bättre och sämre modeller för återkoppling har lanserats. På många skolor pågår idag ett kvalitetsarbete med utarbetade rutiner för planering, utveckling och uppföljning av undervisningen och rutiner för dokumentation av elevers kunskaper, bedömningar och betygssättning. En mer omfattande dokumentation av lärarnas arbete underlättar också för att goda exempel och effektiva metoder ska kunna spridas till andra skolor och lärare. Förtydliganden av kurs- och ämnesplaner, nationella prov och lärarlegitimation är exempel på senare reformer som också strävar i en sådan riktning. Lite förenklat och polemiskt kan alltsammans förstås beskrivas som en "byråkratisering av läraryrket". Därför klingar det lite falskt när utbildningsministern bortser från allt det och hävdar att just dokumentationskravet vid ett provningsförfarande är det som riskerar att byråkratisera.

Ett problem idag är att situationen ser väldigt olika ut i olika skolor och olika kommuner. Där det fungerar finns en bra styrning från rektor och tillräcklig möjlighet för lärare att avsätta arbetstid för att arbeta med uppföljningen på ett strukturerat sätt. Det genomförs strukturerade utvecklingssamtal som dokumenteras skriftligt och följer en gemensam struktur så att likvärdigheten i bedömningar säkerställs. Eleven får löpande återkoppling på sitt arbete och sin kunskapsutveckling i skolan. Eleverna informeras om målen och känner till hur olika arbetsuppgifter bedöms. Med ett sådant arbetssätt är själva betygssättningen bara en mindre del av ett mycket omfattande och krävande arbete med återkoppling. Det betyg som till slut sätts kommer sällan som någon överraskning för eleven. Man "får" inte ett betyg, utan "tar" snarare ett betyg - på väl kända premisser. I en sådan skola skulle sannolikt överklagandena bli få, och processen att behandla en överklagan lätthanterlig.

Tyvärr finns många ställen där uppföljningen av elevernas kunskapsutveckling inte alls fungerar lika bra. Dokumentationen är bristfällig, stödet för lärarna att arbeta strukturerat är dåligt eller existerar inte alls. Dokumentationen av betygsunderlaget brister. Då betygsproceduren ter sig mer oklar för eleverna är sannolikheten för överklaganden betydligt större och också eventuella missuppfattningar från elever om vad som kanske går att vinna med en överklagan fler. Handläggningen av överklaganden kan här tänkas bli både tidsödande och komplicerad.

Sammanfattningsvis behöver skriftliga betygsunderlag inte alls innebära ett negativt merarbete utan motsvarar på många håll en pågående utveckling. Där betygssättningen sker strukturerat och grundat på rejäl dokumentation blir eventuella överklaganden inget stort problem. På de håll där detta arbete istället brister måste insatser göras alldeles oavsett. Att undandra

betygssättningen från en eventuell granskning skulle knappast leda till att det arbetet gick vidare.

2. Betygssättningen är en komplex process som med överklaganden riskerar att reduceras i form av en fixering vid skriftliga prov och det lätt mätbara i undervisningen.

Att det som främst stör utbildningsministerns nattsöm skulle vara att det är för mycket fokus på prov i skolan är en oväntad nyhet och det är svårt att komma ifrån tanken att argumentet är något av ett svepskäl. Men även om oron är något spelad är det de facto en viktig invändning.

Problemet begränsas dock knappast till ett eventuellt prövningsförfarande. Invändningen kan riktas mot allt arbete för en likvärdig och strukturerad betygssättning. Ju mer man strävar efter en enhetlig, allmängiltig och mellan skolor och kommuner överförbar bedömningsstruktur, desto mer finns förstås risken att fokus handlar på det lätt mätbara. Vad blir då slutsatsen – att ge upp ambitionen att göra rättvisa och jämförbara bedömningar? Eller att bedömningarna helst bör undantas från granskning? Nej, snarare behöver strukturer och rutiner förbättras för det idag mer svårämbara.

Naturligtvis är det svårare att betygssätta stilistisk förmåga i en svensk uppsats eller egenskaper som analysförmåga och kritiskt tänkande hos en elev än att summera antalet rätta svar i ett prov av typen ”multiple choice”. Samtidigt som det kan hävdas att en fördel med betyg framför enklare prov just är att de fångar något utöver det enkelt mätbara, finns en inbyggd risk för godtyckliga bedömningar byggda på diffusa och vaga bedömningsgrunder. Men att bedömningen är svår och komplex får inte leda till en total mystifiering av betygssättningen. Det går förstås att göra bedömningar mer eller mindre strukturerat även när det gäller det mer svårämbara. Det som betygssätts ska kunna motiveras, förklaras och dokumenteras. Att bedöma något man själv inte förmår att klä i ord blir att ta sig vatten över huvudet och tjänar varken elever eller lärare. Det subjektiva inslaget i betygssättningen blir på så vis snarare ett viktigt skäl för än mot granskning.

Därför är betygssättning ingenting för den som saknar adekvat utbildning i just det, vilket också är en av huvudpoängerna med den planerade lärarlegitimationen. Att som utbildningsminister ena dagen dela ut legitimationer och andra dagen påstå att överklagade betyg kommer få den svenska lärarkåren att enkom ägna sig åt att rätta prov av typen ”multiple choice” är inte bara väldigt motstridigt. Det är också ett uttryck för en grov underskattning av lärarkåren.

3. Det skulle bli dyrt.

Förslaget anses dyrt eftersom den kvarts miljard som beräknats endast täcker kostnaden för själva omprövningarna, inte den ökade dokumentationen. Som ovan nämnt måste inte den ökade dokumentationen av betygsgrunderna ses som en onödig kostnad, utan snarare något som borgar för bättre betygssättningar generellt. För övrigt är det ett principiellt orimligt argument att göra rättssäkerheten till en kostnadsfråga. Orimligheten blir särskilt tydlig vid en jämförelse med andra typer av myndighetsbeslut. Vad skulle reaktionen bli om de rättsvårdande myndigheterna föreslog att möjligheten att överklaga borde tas bort på grund av risken för merarbete? Vari ligger det rimliga att kommunens anställda skall fördjupa sig i överklagade bygglov för sommarstugebryggor men inte i ett slutbetyg från gymnasieskolan? Hur viktigt tycker vi egentligen att skolan är?

4. Huvudproblemet är snarare att det sätts för höga betyg.

Det finns flera studier som dels visat på tendensen att betyg sätts för högt idag, dels på en period av betygsinflation som nu förhoppningsvis börjat stanna av. Detta avhjälpes knappast med ett förslag om rätt att överklaga betyg, men det har heller inte påståtts vara syftet.

Kritiken mot överklaganden blir ett märkligt budskap från en utbildningsminister som titulerar sig liberal till de enskilda individer som faktiskt anser sig ha fått ett felaktigt betyg och tycker sig ha saklig grund att ifrågasätta detta. Att detta inte behöver prövas eftersom en massa andra elever istället fått för höga betyg är en tämligen klen tröst för den enskilde. Vem skulle acceptera att ett beslut från skatteverket inte gick att överklaga med hänsyn till att ”det finns en massa medborgare som betalar alldeles för lite skatt”?

En rimlig invändning mot förslaget är dock att ett överklagat betyg endast skall kunna resultera i en höjning. Principiellt är det märkligt att kalla det för en omprövning om utgången av prövningen är villkorad. Det rimliga är att underlaget leder till ett nytt beslut – vilket beror just på underlaget. Villkor om att utgången endast får leda till höjda betyg riskerar också att leda till fler överklaganden endast med utgångspunkten att man som elev har allt att vinna och inget att förlora vid en prövning.